TURIZM SOHASIDA SUG‘URTA MEXANIZMLARINING RIVOJLANISHI VA ULARNING TARMOQ MOLIYAVIY BARQARORLIGIDAGI ROLI

Igamberdiyeva Laylo G’ulomjon qizi

Termiz davlat universiteti magistri

Annotatsiya. Maqolada O‘zbekistonda turizm sohasida sug‘urta mexanizmlarining rivojlanish holati va ularning tarmoq moliyaviy barqarorligini ta’minlashdagi roli tahlil qilingan. Sug‘urta bozorining umumiy kirib borish darajasi past (0,7%) ekanligi va sayohat sug‘urtasi mahsulotlarining asosan ixtiyoriy xususiyatga ega ekanligi ko‘rsatilgan. 2026-yilda taklif etilgan “Xavfsiz turizm” jamg‘armasi — turoperatorlar uchun zaxira majburiyati va kafolat yig‘imi asosida ishlaydigan kollektiv himoya mexanizmi — klassik sug‘urta mahsulotlarini to‘ldiruvchi yechim sifatida baholangan.

Kalit so‘zlar: *turizm sohasi, sayohat sug‘urtasi, javobgarlik sug‘urtasi, sug‘urta bozori, kafolat jamg‘armasi, moliyaviy barqarorlik, risklarni boshqarish.*

Annotation. The article examines the development of insurance mechanisms in Uzbekistan’s tourism sector and their role in sectoral financial stability, using the IMRAD structure. Overall insurance penetration remains low (0.7%) and travel insurance is mostly voluntary. The 2026 'Safe Tourism' fund — a collective scheme based on tour-operator reserves and a guarantee fee — is assessed as complementary to classic insurance.

Keywords: *tourism sector, travel insurance, liability insurance, insurance market, guarantee fund, financial stability, risk management*.

KIRISH

Turizm sohasi tabiatan ko‘plab risklar bilan bog‘liq: sayohat davomida sog‘liqqa yoki mol-mulkka yetkazilgan zarar, parvozlarning bekor qilinishi, turoperatorning majburiyatlarini bajarmasligi, shuningdek favqulodda vaziyatlarda turistlarni evakuatsiya qilish zarurati. Bunday risklarni moliyaviy jihatdan qoplashning asosiy vositalaridan biri sug‘urta hisoblanadi. Biroq O‘zbekistonda umumiy sug‘urta xizmatlarining iqtisodiyotga kirib borish darajasi atigi 0,7 foizni tashkil etib, dunyo o‘rtacha ko‘rsatkichi — 7,35 foizdan sezilarli past [1].

Davlat turistlar sonini 2030-yilga kelib 20 millionga yetkazishni maqsad qilgan sharoitda [2], turistlarning moliyaviy himoyasini ta’minlash nafaqat iste’molchilarni himoya qilish, balki tarmoqning obro‘si va barqarorligini saqlash vazifasi hamdir. 2026-yilda Turizm qo‘mitasi tomonidan “Xavfsiz turizm” jamg‘armasini tashkil etish bo‘yicha qonunchilik loyihasi taqdim etilgan — bu O‘zbekistonda turistlarni moliyaviy himoya qilishning klassik sug‘urtadan farqli, kollektiv mexanizmini joriy etishga qaratilgan birinchi yirik institutsional urinish hisoblanadi [3].

Sug‘urta nazariyasida xavf tashuvchilar o‘rtasida ehtimoliy zararlarni taqsimlash tamoyili yotadi [4], kafolat jamg‘armalari esa muqobil mexanizm sifatida tarmoq ishtirokchilari o‘rtasida riskni taqsimlaydi, bu Yevropa Ittifoqining turpaketlar direktivasida ham qo‘llaniladi [5]. Tadqiqotning maqsadi – O‘zbekistonda turizm sohasida mavjud sug‘urta va unga muqobil moliyaviy himoya mexanizmlarini tahlil qilish hamda ularning tarmoq moliyaviy barqarorligini oshirish bo‘yicha takliflar ishlab chiqishdir.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqot ikkilamchi ma’lumotlarga asoslangan tavsifiy-tahliliy xususiyatga ega. Ma’lumot manbalari sifatida sug‘urta kompaniyalarining rasmiy saytlari, tarmoq tahliliy maqolalari, shuningdek Turizm qo‘mitasining

2026-yil 30-iyulda jamoatchilik muhokamasiga qo‘yilgan hukumat qarori loyihasi (“Xavfsiz turizm” jamg‘armasi) ishlatildi [1, 3, 6, 7].

Tadqiqot usullari: (1) hujjatlarni tahlil qilish — mavjud sug‘urta mahsulotlari va taklif etilgan jamg‘arma mexanizmining shartlarini tizimlashtirish; (2) qiyosiy tahlil — sug‘urta va kafolat jamg‘armasi mexanizmlarining funksional farqlarini aniqlash; (3) xalqaro taqqoslash — Yevropa Ittifoqining turpaketlar direktividagi o‘xshash mexanizm bilan solishtirish [5]. Sug‘urta bozori bo‘yicha miqdoriy ma’lumotlar (mukofotlar hajmi, kirib borish darajasi) ikkilamchi manbalardan olingani sababli, ularning aniqligi asl sug‘urta nazorati organi hisobotlari bilan tasdiqlanishi lozimligi tadqiqot cheklovi sifatida qayd etiladi.

NATIJALAR

O‘zbekiston sug‘urta bozorida 42 ta sug‘urta kompaniyasi faoliyat yuritadi, aholi jon boshiga to‘g‘ri keladigan sug‘urta mukofoti (IPPC) taxminan 6 AQSh dollarini tashkil etadi [1]. Sayohat sug‘urtasi mahsulotlari sug‘urta kompaniyalari tomonidan “chet elga sayohat” va “O‘zbekiston bo‘ylab sayohat” nomlari ostida taklif etiladi hamda sog‘liqni saqlash xarajatlarini (masalan, 80 mln so‘mgacha) qamrab oladi [6], biroq bu mahsulotlar asosan ixtiyoriy xususiyatga ega.

1-jadval. O‘zbekistonda turizm bilan bog‘liq moliyaviy himoya mexanizmlari

Mexanizm	Xususiyati	Holati (2026)
Sayohat sug‘urtasi (ixtiyoriy)	Tibbiy xarajatlar, repatriatsiya, baxtsiz hodisalarni qoplaydi,	Bozorda mavjud, kirib borish darajasi past

	sayyoh tomonidan sotib olinadi	
Turoperator javobgarlik sug‘urtasi	Turkompaniya majburiyatni bajarmaganda zararni qoplaydi	Qonunchilikda tizimli, keng qamrovli shakli hali shakllanmagan
“Xavfsiz turizm” jamg‘armasi (loyiha)	Turoperatorlar uchun kamida $50 ming zaxira + har bir turpaketdan kafolat yig‘imi (bazaviy hisoblash miqdorining 0,15 barobari)	2026-yilda jamoatchilik muhokamasida, hali qabul qilinmagan
Milliy turizm platformasi / turkod	Har bir chet elga chiquvchi turistga individual elektron kod, sug‘urta va favqulodda aloqa ma’lumotlari bilan bog‘lanadi	Joriy etilish bosqichida

Manba: muallif tomonidan [1, 3, 6, 7] asosida tuzilgan.

Taklif etilgan “Xavfsiz turizm” jamg‘armasi loyihasiga ko‘ra, chet el safarlarini tashkil etuvchi turoperatorlar litsenziya olish uchun jamg‘armada kamida 50 ming dollar ekvivalentida mablag‘ zaxira qilishi, bundan tashqari har bir sotilgan turpaket uchun bazaviy hisoblash miqdorining 0,15 barobariga teng kafolat yig‘imini to‘lashi kerak bo‘ladi [3]. Jamg‘arma mablag‘lari turist davlatdan chiqib keta olmasligi, turoperator bankrot bo‘lishi, xorijiy hamkor majburiyatni bajarmasligi, shuningdek sug‘urta holati yuzaga kelgan, biroq

sug‘urta mexanizmi ishlamagan holatlarda ishlatiladi [3]. Loyihada, shuningdek, har bir chet elga chiquvchi turistga Milliy turizm platformasi orqali beriladigan individual “turkod” tizimi nazarda tutilgan bo‘lib, unga turoperator, yo‘nalish, transport, yashash joyi va sug‘urta ma’lumotlari kiritiladi [3].

MUHOKAMA

Natijalar shuni ko‘rsatadiki, O‘zbekistonda turizm sohasida moliyaviy himoyaning asosiy klassik vositasi — sug‘urta — hali yetarli darajada rivojlanmagan. Buning sabablari faqat tarmoqqa xos emas: umumiy sug‘urta kirib borish darajasining pastligi (0,7%) [1] mamlakatda sug‘urtaga nisbatan munosabat ko‘pincha xavflarni boshqarish vositasi emas, balki faqat majburiy talab sifatida qabul qilinishi bilan izohlanadi. Shu sababli sayohat sug‘urtasi kabi ixtiyoriy mahsulotlarning tarqalishi tarmoqdagi maxsus choralardan ko‘ra, umumiy sug‘urta madaniyatiga ham bog‘liq bo‘lib chiqadi.

“Xavfsiz turizm” jamg‘armasi loyihasi bu bo‘shliqni to‘ldirishga qaratilgan, biroq uning dizaynida bir qancha diqqatga molik jihatlar bor. Birinchidan, jamg‘arma mablag‘lari “sug‘urta holati yuzaga kelgan, lekin sug‘urta yoki yordam mexanizmi ta’minlanmagan” holatlarda ham ishlatilishi mumkinligi [3] shuni ko‘rsatadiki, jamg‘arma sug‘urtaning o‘rnini bosish uchun emas, balki uning amalda ishlamay qolgan holatlarini qoplash uchun mo‘ljallangan — bu, bir tomondan, pragmatik yechim, ikkinchi tomondan, sug‘urta tizimining o‘zidagi tizimli kamchiliklarni bevosita hal qilmaydi.

Ikkinchidan, jamg‘arma va mavjud sug‘urta mahsulotlari (xususan, turoperatorlar javobgarlik sug‘urtasi) o‘rtasidagi funksional chegaralar normativ hujjat loyihasida hali to‘liq aniqlashtirilmagan. Bu, Yevropa Ittifoqi tajribasidan farqli o‘laroq [5], ikki mexanizmning amaliyotda bir-birini takrorlashi yoki, aksincha, ayrim risklarning hech biri tomonidan qoplanmay

qolishi xavfini tug‘diradi — bu tadqiqotda aniqlangan asosiy institutsional bo‘shliq hisoblanadi.

Uchinchidan, loyihada nazarda tutilgan Milliy turizm platformasi va turkod tizimi [3] nazariy jihatdan sug‘urta kompaniyalari uchun qimmatli ma’lumot manbai bo‘lishi mumkin: yo‘nalishlar, mavsumiylik va hodisalar statistikasi asosida yanada aniq, segmentlashgan sayohat sug‘urtasi mahsulotlarini ishlab chiqishga ko‘maklashishi mumkin, biroq bu integratsiya hali amaliyotga joriy etilmagan.

Tadqiqotning asosiy cheklovi shundaki, “Xavfsiz turizm” jamg‘armasi hali qonunchilik loyihasi bosqichida bo‘lib, uning yakuniy shakli va amaliy natijalari hozircha noma’lum; shuningdek, sug‘urta bozori statistikasi ikkilamchi manbalardan olingani uchun rasmiy sug‘urta nazorati organi ma’lumotlari bilan tasdiqlanishi lozim. Natijalardan kelib chiqib quyidagi takliflar beriladi: (1) sayohat sug‘urtasini turkod rasmiylashtirish jarayoniga integratsiya qilish; (2) turoperatorlar javobgarlik sug‘urtasini rag‘batlantirish; (3) jamg‘arma va sug‘urta funksiyalarini normativ hujjatda aniq chegaralash; (4) platforma ma’lumotlaridan segmentlashgan sug‘urta mahsulotlarini ishlab chiqishda foydalanish; (5) moliyaviy savodxonlikni oshirish bo‘yicha maqsadli kampaniyalar olib borish.

XULOSA

Tadqiqot O‘zbekistonda turizm sohasida sug‘urta mexanizmlarining hali yetarli darajada rivojlanmaganini, bu bo‘shliqni to‘ldirish uchun davlat tomonidan kollektiv kafolat mexanizmi — “Xavfsiz turizm” jamg‘armasi — taklif etilganini, biroq uning sug‘urta tizimi bilan funksional muvofiqlashuvi hali to‘liq ishlab chiqilmaganini ko‘rsatdi. Tarmoq moliyaviy barqarorligini mustahkamlash uchun ikki mexanizmni bir-birini to‘ldiruvchi tizim sifatida rivojlantirish tavsiya etiladi. Kelgusi tadqiqotlarda “Xavfsiz turizm”

jamg‘armasi rasman qabul qilingandan so‘ng uning amaliy faoliyati va turistlar himoyasi darajasiga ta’sirini baholash dolzarb bo‘ladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. . Sug‘urta Bozor qanday qilib kuniga 5ta polisdan 100tagacha o‘sdi va $100 ming sarmoya oldi? Spot.uz, 2023-yil 24-iyul. URL: https://www.spot.uz/oz/2023/07/24/sugurta-bozor/
2. 2026-yilda O‘zbekistonda xizmatlar bozori hajmi 100 mlrd dollardan oshiriladi – prezident. Gazeta.uz, 2026-yil 8-yanvar. URL: https://www.gazeta.uz/oz/2026/01/08/tourism/
3. O‘zbekistonda turoperatorlarga turistlarni himoya qilish uchun kamida $50 ming zaxira qilish majburiyati yuklanishi mumkin. Gazeta.uz, 2026-yil 20-iyul. URL: https://www.gazeta.uz/oz/2026/07/20/tourism/
4. Rejda O.H. Risk Management: Insurance and Other Mechanisms. – Pearson, 2013.
5. Directive (EU) 2015/2302 of the European Parliament and of the Council on package travel and linked travel arrangements. Official Journal of the European Union, 2015.
6. O‘zbekiston bo‘ylab sayohat sug‘urtasi. Neoinsurance.uz, rasmiy sayt. URL: https://neoinsurance.uz/uz/travel-around-uzbekistan
7. O‘zbekistonda sug‘urta: iqtisodiy o‘sish fonida bozor qanday o‘zgarmoqda. Alfa Invest, rasmiy sayt. URL: https://alfainvest.uz/press-center/47-2026-yil-1-yanvardan-o-zbekistonda-osago-qoidalariga-kiritilgan-o-zgartirishlar